

Становище от доц. д-р Морис Фадел,  
Нов български университет,  
относно кандидатурата на д-р Надежда Цочева  
по конкурс за академичната длъжност „доцент“  
по научно направление 2.1. Филология

Меланхолията е една от най-често коментирани теми в съвременната хуманитаристика. Причината за това е в обстоятелството, че в чертите, посредством, които се охарактеризира състоянието на меланхолика – незабелязването на опора, върху която може да се облегне, на стабилни ценности, объркаността, люшкането в полюсни преживявания, блуждаенето между различни ориентири – се разпознава една диагноза на модерния човек. Книгата на Надежда Цочева „Поетика на меланхолията в контекста на българския модернизъм и постмодернизъм“, която се явява като хабилитационен труд, чрез който тя кандидатства за академичната длъжност „доцент“, има ясното съзнание за тази роля на меланхолията в днешния хуманитарен дебат. Нейната първа част – „Меланхолията – теоретични и културологични аспекти“ – по убедителен начин свързва личното преживяване и социалния феномен, чувствата на меланхолика и обществените настроения, които съответстват на тези чувства. Всъщност, тук може да се види и защо меланхолията е толкова привлекателна като фигура, чрез която може да се говори за модерността: тя позволява елегантно да се премине от психологията в зоната на социалните отношения и конфликти, да се съчетае личното и уникалното с общото.

Първата част на книгата разказва за историята на понятието „меланхолия“ и за неговите употреби в теорията. Внимателно е разграничено как различните периоди от Античността до днес коментират състоянията на меланхолика. Същевременно е показано как меланхолията става инструмент за описание на една определена историко-философска ситуация на човека в текстове на Валтер Бенямин, Зигмунд Фройд, Жан Старобински, Юлия Кръстева, Карин Юханнисон и Марек Биенчик. Това постоянно оглеждане на историята в теорията дава възможност да се открие двойствената същност на явлениято „меланхолия“ – то е конструкт, който е в историята, търпи определени промени, зависими от неговото

контекстуализиране, но заедно с това и надраства историята, защото позволява да се коментира едно историческо време – модерността.

Книгата обаче не е за меланхолията изобщо, а за меланхолията в българската литература. В има една интересна интуиция: за това, че „българската менталност“ е по-скоро меланхолична. Тя се свързва с тъгата, неосъществените мечти, страданието, търсенето на опори, люшкането в противоположни посоки. Тази интуиция не получава достатъчно ясен дискурсивен израз, не бива разгърната, тя остава само интуиция, усещане, но има решаващо според мен значение за пораждането на текста и прозира във всичките му по-значими твърдения.

Втората част на книгата – „Меланхолия и декоративност в българския символизъм“ – е силно провокативна в литературоведско отношение. Тук идеята, изказана в увода, че изследването ще търси взаимодействието между изобразителното изкуство и литературата, е реализирана в пълна степен. Илюстрациите в сп. „Художник“ са съотнесени със стиховете на Яворов, Лилив, Ем. Попдимитров и Т. Траянов. Анализът е фин и детайлен. Н. Цочева не се спира само на видимите, лесноотриваеми съответствия, а търси аналогии, които не само не се забелязват лесно, но и успяват да открият преживяването на света в символизма.

Тук се проявява и изключителното майсторство на Н. Цочева да чете сравнително литературни текстове. Изведени са „обща места“ у символистите, които до този момент са били малко коментирани или изобщо не са били обект на дискусия. Например, убедително е представена темата за ароматите и цветята и градините в символизма не като присъстваща в текстовете на един или друг автор, а като перспектива, посредством която може да се коментират светогледните позиции на символистите. Много любопитни са разсъжденията върху концепта „ледена меланхолия“ у Траянов.

Трета и четвърта част – „Езикът на меланхолията и българският авангард“ и „Преображението на естетата в романите на Димитър Димов – меланхолии и страсти“ – съдържат няколко ценни според мен момента що се отнася до осмислянето на меланхолията в българската литература. Внимателно е разгледано отношението на Константин Гълъбов към Чавдар Мутафов, осцилиращо между интереса към неочакваните литературни ситуации, в които ни поставя Мутафов, и дистанцията от „крайностите“ на неговите експерименти. В тази неустановеност в оценката може да се види присъствието на

меланхолията, която се характеризира именно с отсъствието на яснота, устойчивост, „твърдо закрепване“ за нещо. Приносен ми се струва и анализът на календара в контекста на символизма и авангарда. Той ни среща с важната тема за отношението между меланхолията и времето, както и с въпроса как литературният текст на авангарда и символизма представя „меланхолното време“. Заслужава внимание и четенето на романите на Димитър Димов откъм перспективата на меланхолията. Плодотворно за мен е наблюдението, че меланхолията е присъща не само на „упадъчните персонажи“ като Ирина и Борис, но и „прогресивните“ като Варвара.

Последната част на книгата – „Меланхолията в контекста на постмодернизма“ – е богата на наблюденията върху конкретния текст и неочаквани връзки между отделните текстове. Тя позволява да се вгледаме в двете страни на меланхолията – като чувствено преживяване и като настрой на мисълта. Чувственото в нея присъства чрез анализа на желанието у Емилия Дворянова, докато мисловното състояние „меланхолия“ е открито в интерпретацията на „Физика на тъгата“ от Георги Господинов. Що се отнася до текста на Господинов, приносен според мен е акцентът върху паметта като възможност за меланхолно преживяване. Паметта е пространство за меланхолията, защото е подобна на нея: пространство без център, лабиринт, из който можеш безцелно да обикаляш.

Публикациите, с които д-р Надежда Цочева участва в конкурса за академичната длъжност „доцент“, разпростират нейните изследвания върху темата на меланхолията в широк литературен контекст, като ги допълват и доразвиват.

Апелирам към уважаемото научно жури да присъди на д-р Надежда Цочева академичната длъжност „доцент“. Гласувам „ЗА“.

20. 03. 2022 г.

